

Νεοελληνική λογοτεχνία

Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια
Μετάβαση σε: [πλοήγηση](#), [αναζήτηση](#)

Με τον όρο **Νεοελληνική λογοτεχνία** αναφερόμαστε στην λογοτεχνία του νέου ελληνισμού. Οι περισσότεροι μελετητές ανάγουν τις αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας ήδη στα [βυζαντινά](#) χρόνια, στα πρώτα γραπτά κείμενα σε δημώδη γλώσσα που εμφανίζονται κατά τον 11ο αι. περίπου. Κριτήριο της διάκρισης αυτής δεν είναι μόνο η [γλώσσα](#) των κειμένων, αλλά και το γεγονός ότι σε αρκετά από αυτά τα λογοτεχνικά έργα εμφανίζονται στοιχεία που επιβιώνουν και παίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της λογοτεχνικής παραγωγής μετά την Άλωση της [Κωνσταντινούπολης](#) το [1453](#). Γι' αυτόν τον λόγο, και παρά τις ποικίλες απόψεις σχετικά με το θέμα των αρχών της νεοελληνικής λογοτεχνίας^[1], τα σχετικά εγχειρίδια ξεκινούν την εξέταση της νεοελληνικής λογοτεχνίας από τα δημώδη κείμενα των τελευταίων αιώνων της [Βυζαντινής αυτοκρατορίας](#).

Η νεοελληνική λογοτεχνία μπορεί να διακριθεί σχηματικά σε τρεις μεγάλες περιόδους:

- **Την υστεροβυζαντινή περίοδο**, από την οποία έχουν ενδιαφέρον για τον μελετητή της νεοελληνικής λογοτεχνίας τα κείμενα σε δημώδη γλώσσα που προέρχονται είτε από περιοχές της [Βυζαντινής Αυτοκρατορίας](#) είτε από [φραγκοκρατούμενες](#) περιοχές.
- **Την περίοδο 1453-1821**, κατά την οποία παρουσιάζονται δύο διακριτοί πόλοι στην λογοτεχνική παραγωγή: οι [φραγκοκρατούμενες](#) ([Κρήτη](#), [Επτάνησα](#), [Κύπρος](#)) και οι [τουρκοκρατούμενες](#) περιοχές. Η μεγαλύτερη άνθηση παρουσιάζεται στις [φραγκοκρατούμενες](#) και ιδίως στην [Κρήτη](#) μέχρι το [1669](#). Τους δύο επόμενους αιώνες η λογοτεχνία επιζεί στα [Επτάνησα](#) και σταδιακά εμφανίζεται ένας νέος πόλος, το περιβάλλον των [Φαναριωτών](#), που θα παίξει ρόλο στην περίοδο του [Διαφωτισμού](#) και στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας.
- **Την νεότερη ελληνική λογοτεχνία**, από το 1821 έως σήμερα: μετά την απελευθέρωση η λογοτεχνία στην [Ελλάδα](#) γνωρίζει μεγάλη άνθηση. Οι Έλληνες λογοτέχνες παρακολουθούν τις λογοτεχνικές εξελίξεις της Ευρώπης και συντονίζονται με αυτές, αξιοποιώντας παράλληλα τα στοιχεία της ελληνικής λογοτεχνικής και πνευματικής παράδοσης.

Πίνακας περιεχομένων

[[Απόκρυψη](#)]

- [1 Οι αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας](#)
- [2 Η «νεοελληνική λογοτεχνία» ως το 1453](#)
- [3 Η λογοτεχνία ως την απελευθέρωση \(1453-1821\)](#)
 - [3.1 Λογοτεχνία και πνευματική κίνηση έως και τον 17ο αιώνα](#)
 - [3.1.1 Οι Φραγκοκρατούμενες περιοχές: Ρόδος, Επτάνησα, Κύπρος, Κρήτη και νησιά του Αιγαίου](#)
 - [3.1.2 Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα και Διασπορά](#)

- [3.2 Η λογοτεχνία μέχρι την εποχή του Διαφωτισμού](#)
- [3.3 Η ποίηση στην εποχή του Διαφωτισμού: Φαναριώτες, «πρόδρομοι» και Επτανήσιοι](#)
- [4 Η νεότερη ελληνική λογοτεχνία \(1821 έως σήμερα\)](#)
 - [4.1 Ρομαντικά χρόνια \(1820-1880\)](#)
 - [4.1.1 Η ποίηση σε Αθήνα και Επτάνησα](#)
 - [4.1.2 Η πεζογραφία](#)
 - [4.2 1880-1930](#)
 - [4.2.1 Η ποίηση](#)
 - [4.2.2 Η πεζογραφία](#)
 - [4.3 Η Γενιά του '30 και η λογοτεχνία μέχρι το τέλος του εμφυλίου](#)
 - [4.3.1 Η ποίηση της Γενιάς του '30](#)
 - [4.3.2 Η πεζογραφία της γενιάς του '30](#)
 - [4.3.3 Η λογοτεχνία κατά την διάρκεια της Κατοχής και του εμφυλίου](#)
 - [4.4 Η μεταπολεμική λογοτεχνία](#)
 - [4.4.1 Μεταπολεμική ποίηση](#)
 - [4.4.2 Μεταπολεμική πεζογραφία](#)
- [5 Σημειώσεις](#)
- [6 Πηγές](#)
- [7 Δείτε επίσης](#)
- [8 Εξωτερικοί σύνδεσμοι](#)

[Επεξεργασία] Οι αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας

Η χρονολογία [1453](#), έτος κατάλυσης της [Βυζαντινής Αυτοκρατορίας](#), φαίνεται προβληματική ως αφετηρία της νεοελληνικής λογοτεχνίας επειδή δημιουργεί μια τομή στην λογοτεχνική παραγωγή η οποία δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αφού ανάμεσα στα κείμενα σε [δημώδη γλώσσα της Βυζαντινής περιόδου](#) και στα αντίστοιχα των πρώτων αιώνων μετά την άλωση υπάρχουν πολλές ομοιότητες, γλωσσικές και θεματικές. Επιπλέον, το γεγονός ότι στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου οι ιστορικοί (για παράδειγμα ο [Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος](#)) αναζητούσαν τις αρχές του Νέου Ελληνισμού στο ύστερο Βυζάντιο, σε συνδυασμό με το έντονο επιστημονικό ενδιαφέρον εκείνης της εποχής για πολλά δημώδη κείμενα που τότε ανακαλύφθηκαν και εκδόθηκαν για πρώτη φορά, είχε δημιουργήσει ήδη μια παράδοση σύμφωνα με την οποία στα δημώδη κείμενα των τελευταίων αιώνων του Βυζαντίου διαφαίνονταν οι ρίζες της νεοελληνικής εθνικής συνείδησης και εντοπίζονταν οι απαρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Για παράδειγμα ο [Νικόλαος Πολίτης](#) χαρακτήριζε τον [Διγενή Ακρίτη](#) «εθνικό έπος των νεωτέρων Ελλήνων» και διατύπωνε την άποψη ότι «άσφαλεστάτη αφετηρία τής νέας έλληνικής ποιήσεως δύναται να χρησιμεύση τὸ έθνικόν έπος, ἐν ᾧ παρακολουθοῦμεν τὴν ιστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς έλληνικῆς ψυχῆς»^[2].

Έτσι, ήδη σε κάποιες από τις πρώτες *Ιστορίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας* του 20ου αι. (για παράδειγμα Άριστου Καμπάνη, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας (1000 μ.Χ.-1900)* (1925), [Ηλία Βουτιερίδη](#), *Σύντομη ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας (1000-1930)* (1933), η εξέταση άρχιζε από τα βυζαντινά χρόνια, σχήμα που καθιερώθηκε και στις επόμενες Ιστορίες. Ο [Λίνος Πολίτης](#) στο πρώτο κεφάλαιο της

Ιστορίας της Νεοελληνικής λογοτεχνίας (1978) του έγραφε σχετικά: «Στους τελευταίους αιώνες του Βυζαντίου παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία με έκδηλο χαρακτήρα, μπορούμε να πούμε, νεοελληνικό.[...] Από τον *Διγενή* έως τον *Ερωτόκριτο* υπάρχει ενότητα και εξέλιξη οργανική, αδιάσπαστη, ώστε μια τομή στα 1453 [...] θα ήταν αυθαίρετη.[...] Φυσικότερο είναι να παραδεχτούμε πως το νεοελληνικό στοιχείο φανερώνεται[...] από τα βυζαντινά ακόμη χρόνια, και να θεωρήσουμε πως η "δημώδης γραμματεία" της βυζαντινής εποχής [...] αποτελεί την αρχή της καθαυτό νέας ελληνικής λογοτεχνίας»^[3].

Αντιθέτως, άλλοι μελετητές επέμεναν ιδιαιτέρως στα μεσαιωνικά χαρακτηριστικά της δημώδους παραγωγής των υστεροβυζαντινών και πρώτων μεταβυζαντινών χρόνων και πρότειναν άλλου είδους διακρίσεις: ο [Εμμανουήλ Κριαράς](#) χαρακτήριζε την περίοδο από το 1204 έως περίπου τα τέλη του 17ου αι. ως «υστεροβυζαντινή» ή «υστερομεσαιωνική» αλλά ταυτόχρονα και «πρωτονεοελληνική», αναγνωρίζοντας σε αυτήν την περίοδο της λογοτεχνίας διττό χαρακτήρα, με στοιχεία μεσαιωνικά και νεοελληνικά.^[4] Ο [Γ.Π. Σαββίδης](#) πρότεινε ως συμβολική χρονολογία αρχής της νεοελληνικής λογοτεχνίας το έτος της πρώτης έκδοσης του *Απόκοπου*, του πρώτου, απ' όσο γνωρίζουμε, νεοελληνικού λογοτεχνικού κειμένου που τυπώθηκε, δηλαδή το 1519 ή 1509 (όπως διορθώθηκε αργότερα με την εύρεση μιας προγενέστερης έκδοσης)^[5], ενώ ο [Στυλιανός Αλεξίου](#) τοποθέτησε τις αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας στα πρώτα έργα που έχουν τα χαρακτηριστικά της [Αναγέννησης](#), δηλαδή τα [κυπριακά ερωτικά ποιήματα](#) και την [περίοδο της ακμής της κρητικής λογοτεχνίας](#), προτείνοντας για τα προγενέστερα κείμενα τον όρο «βυζαντινή λογοτεχνία σε δημώδη γλώσσα»^[6].

[Επεξεργασία] Η «νεοελληνική λογοτεχνία» ως το 1453

Χειρόγραφο του *Διγενή Ακρίτα*

Το πρώτο γραπτό μνημείο σε δημώδη γλώσσα, το οποίο θεωρείται παραδοσιακά ότι σηματοδοτεί την αρχή της νεοελληνικής λογοτεχνίας, είναι το έμμετρο [επικό-μυθιστορηματικό](#) αφήγημα γνωστό ως «*Έπος του Διγενή Ακρίτη*», του 11ου-12ου αι. Από τα μέσα του 12ου αιώνα έχουμε μια σειρά σατιρικών και ηθικοδιδασκτικών ποιημάτων. Τα λεγόμενα [Πτωχοπροδρομικά](#) ποιήματα, που απευθύνονται στους αυτοκράτορες [Ιωάννη Β' Κομνηνό](#) και [Μανουήλ Κομνηνό](#), εξιστορούν με σατιρικό τρόπο τα βάσανα του ποιητή από την ανυπόφορη γυναίκα του και την φτώχεια που ταλαιπωρεί τους ανθρώπους των γραμμάτων και σατιρίζουν τον κλήρο. Αντίθετα, ηθικοδιδασκτικό στόχο έχουν τα ποιήματα *Στίχοι γραμματικοί* του Μιχαήλ Γλυκά και *Ο Σπανέας*.

Μετά την άλωση της [Κωνσταντινούπολης](#) από τους Λατίνους (1204) η χρήση της δημώδους επεκτάθηκε. Η πολυπληθέστερη ομάδα κειμένων σε δημώδη γλώσσα είναι [έμμετρες μυθοπλαστικές αφηγήσεις](#) που γενικά κατατάσσονται στο λογοτεχνικό είδος του [μυθιστορήματος](#) (ή ακριβέστερα της [μυθιστορίας](#)) και έχουν θεματολογία ερωτική ή μυθολογική. Τα έργα αυτά είναι είτε μεταφράσεις δυτικών έργων - λιγότερο ή περισσότερο πιστές- είτε πρωτότυπες συνθέσεις στις οποίες

διασταυρώνεται η παράδοση των ελληνιστικών και λόγιων βυζαντινών μυθιστορημάτων με δυτικά πρότυπα. Τα πρωτότυπα έργα είναι τα: *Αχιλλής, Καλλίμαχος και Χρυσορρόη, Βέλθανδρος και Χρυσάντζα, Λίβιστρος και Ροδάμνη, Διήγησις γεναμένη εν Τροία*, με ερωτικό περιεχόμενο, καθώς και τα περισσότερο ηρωικού χαρακτήρα έργα *Διήγησις του Αλεξάνδρου και Ιστορία του Βελισσάριου*. Τα μεταφρασμένα είναι τα: *Ο Πόλεμος της Τρωάδος, Φλώριος και Πλάτζια-Φλώρα, Ιμπέριος και Μαργαρώνα, Απολλώνιος ο Τύριος, Θησηίδα* (μετάφραση από τον [Βοκκάκιο](#)).

Μια άλλη ομάδα έργων σε δημώδη γλώσσα είναι οι **αλληγορικές διηγήσεις** με πρωταγωνιστές ζώα ή φυτά, όπως τα έμμετρα *Ο Φυσιολόγος, Ο Πουολόγος, το Συναξάριον του τετιμημένου γαιδάρου* και το πεζό *Ο Πορικολόγος*. Ακόμη, δημώδης γλώσσα χρησιμοποιήθηκε και σε **χρονικά** (τα έμμετρα *Χρονικόν του Μορέως*, 14ος αι., το *Χρονικό των Τόκκων*, 15ος αι., και τα πεζά κυπριακά χρονικά του Λεοντίου Μαχαιρά, 14ος αι. και του Γεωργίου Βουστρωνίου, 15ος αι.). Τέλος, τον 14ο αι. εμφανίζονται και τα πρώτα λογοτεχνικά έργα της **κρητικής λογοτεχνίας**: τα ποιήματα του **Στέφανου Σαγλίκη** και του **Λεονάρδου Ντελλαπόρτα** που έζησαν και έγραψαν στο δεύτερο μισό του 14ου αι. ^[7]

[Επεξεργασία] Η λογοτεχνία ως την απελευθέρωση (1453-1821)

[Επεξεργασία] Λογοτεχνία και πνευματική κίνηση έως και τον 17ο αιώνα

Το σημαντικό γεγονός της κατάλυσης της **Βυζαντινής αυτοκρατορίας** μετά το **1453** δεν άφησε ανεπηρέαστη την λογοτεχνία: κάποια από τα πρώτα κείμενα που εμφανίστηκαν ήταν ανώνυμα ή επώνυμα στιχουργικά κείμενα αναφερόμενα στην άλωση, τα οποία είναι γνωστά ως **Θρήνοι**. Το πιο γνωστό από αυτά τα κείμενα είναι το *Ανακάλημα της Κωνσταντινούπολης*. Άλλα παρόμοια κείμενα είναι τα *Άλωσις Κωνσταντινουπόλεως, Θρήνος των τεσσάρων Πατριαρχείων, Θρήνος της Κωνσταντινουπόλεως*. Η μεγαλύτερη λογοτεχνική άνθηση της περιόδου όμως προήλθε από τις περιοχές που τελούσαν υπό **φράγκικη κυριαρχία** και ως ένα βαθμό οφείλεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ της ελληνικής και της δυτικής κουλτούρας. Τα αξιολογότερα λογοτεχνικά δείγματα της περιόδου προέρχονται από την **Κύπρο**, την **Ρόδο**, την **Κρήτη** και τα **Επτάνησα**.

[Επεξεργασία] Οι Φραγκοκρατούμενες περιοχές: Ρόδος, Επτάνησα, Κύπρος, Κρήτη και νησιά του Αιγαίου

Από την **Ρόδο** προέρχεται μια συλλογή ερωτικών ποιημάτων του 15ου αιώνα που είναι γνωστή με τον τίτλο **Καταλόγια** ή *Ερωτοπαίγνια* και ένα έμμετρο χρονικό με τίτλο *Το θανατικό της Ρόδου*, του Εμμανουήλ Λιμενίτη, που αναφέρεται στην επιδημία πανούκλας που έπληξε την **Ρόδο** το **1498-1499**. Από τα **Επτάνησα** σώζονται τα στιχουργήματα του **Κερκυραίου** Ιάκωβου Τριβώλη *Ιστορία του Ταγιαπιέρα* (τυπώθηκε το **1528**) και *Ιστορία του ρε της Σκότζιας με την ρήγισσα της Εγγλιτέρας* (τυπώθηκε το **1543**) και του **Ζακυνθινού** Μάρκου Δεφαράνα *Λόγοι διδακτικοί του πατρός προς τον υιόν* (**1543**) και *Ιστορία της Σωσάννης* (**1569**). Στην **Κύπρο** είχε αναπτυχθεί αξιόλογη πνευματική κίνηση μέχρι την άλωση από τους Τούρκους το

[1571](#). Από τα μέσα του 16ου αι. προέρχεται μία συλλογή ερωτικών ποιημάτων, γνωστή με τον τίτλο [Κυπριακά ερωτικά ποιήματα](#). Περιέχει 156 ποιήματα στην [κυπριακή διάλεκτο](#), επηρεασμένα από την ιταλική ποίηση της [Αναγέννησης](#) και κυρίως από τον [Πετράρχη](#). Σε αυτήν την συλλογή βρίσκονται τα πρώτα ελληνικά [σονέτα](#).

Κύριο άρθρο: [Κρητική λογοτεχνία της Βενετοκρατίας](#)

Κύριο άρθρο: [Κρητικό θέατρο](#)

Εξώφυλλο της [Ερωφίλης](#) του [Γεώργιου Χορτάτση](#)

Η λογοτεχνική παραγωγή στην βενετοκρατούμενη [Κρήτη](#) διακρίνεται σε δύο περιόδους: την [περίοδο της προετοιμασίας](#) (ώς το [1590](#) περίπου) και την [περίοδο της ακμής](#) ([1590-1669](#)). Τα ποιήματα της πρώτης περιόδου έχουν περιεχόμενο σατιρικό, ηθικοδιδασκτικό, ιστορικό και σπανιότερα ερωτικό. Από την περίοδο αυτή περισσότερο γνωστά είναι τα ποιήματα *Απόκοπος* του Μπεργαδή, η *Κοσμογέννησις* του Γεώργιου Χούμνου, τα ανώνυμα *Γαδάρον, λύκου και αλεπούς διήγησις ωραία, Ο κάτης και οι ποντικοί*, το *Ερωτικόν ενύπνιον* του Μαρίνου Φαλιέρου, το ανώνυμο *Ριμάδα κόρης και νιου*, η *Συμφορά της Κρήτης* του Μανόλη Σκλάβου.

Κατά την δεύτερη περίοδο σημειώνεται η μεγάλη άνθηση κυρίως του θεάτρου και η καλλιέργεια του [κρητικού ιδιώματος](#) που εξυψώνεται σε άρτια επεξεργασμένη λογοτεχνική γλώσσα. Ο σημαντικότερος συγγραφέας [θεατρικών](#) έργων είναι ο [Γεώργιος Χορτάτσης](#), συγγραφέας του πιο διαδεδομένου θεατρικού έργου της εποχής, της [Ερωφίλης](#), αλλά και της [κωμωδίας Κατσούρμιπος](#) (ενδεχομένως και του *Στάθη*) και του ποιμενικού δράματος [Πανώρια](#). Άλλα θεατρικά έργα είναι η [Θυσία του Αβραάμ](#) (ενδεχομένως του [Κορνάρου](#)), ο *Φορτουνάτος* και ο [Ζήνων](#). Από την ίδια περίοδο προέρχεται και η έμμετρη [μυθιστορία Ερωτόκριτος](#) του Κορνάρου καθώς και το ειδύλλιο [Η Βοσκοπούλα](#).

Παράλληλα με το κρητικό θέατρο, στα νησιά του [Αιγαίου](#) παρουσιάζεται ανάπτυξη της θεατρικής παραγωγής με έργα θρησκευτικού περιεχομένου. Αυτή η τάση σχετίζεται με την προσηλυτιστική δράση των ιησουιτών μοναχών στα κολέγια που είχαν ιδρύσει σε διάφορα νησιά του Αιγαίου, όπου οι θεατρικές παραστάσεις αποτελούσαν μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος. Αποτέλεσμα αυτού ήταν και η «απάντηση» ορθόδοξων ιερέων με άλλα θεατρικά έργα. Τα σωζόμενα κείμενα είναι 10 και παραδίδονται πλήρη ή αποσπασματικά. Σε αυτά εντοπίζονται επιδράσεις του κρητικού θεάτρου και ίχνη των τεχνοτροπιών του [Μπαρόκ](#) και του [Ροκοκό](#). Από τη Χίο προέρχονται πέντε επώνυμα έργα του 17ου αι.: τρία γράφηκαν από τον **Μιχαήλ Βεστάρχη** (*Διάλογος της Υπεραγίας Θεοτόκου, Στίχοι... εις την Ανάστασιν του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, Στίχοι... εις τον Ελεάζαρον και τους επτά παιδιά τους Μακκαβαίους...*) και τα άλλα δύο από τους ορθόδοξους ιερείς **Γρηγόριο Κονταράτο** (*Στίχοι... εις τους τρεις παιδιά παρά Ναβουχοδονόσωρ βασιλέον βαλθείσιν εις την κάμινον...*) και **Γαβριήλ Προσοψά** (*Δράμα περί του γεννηθέντος τυφλού*). Μεταγενέστερο, επίσης από την Χίο, είναι το έργο **Δαβίδ**. Από τις Κυκλάδες προέρχεται η **Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου**, που παραστάθηκε στη Νάξο το 1723, και ένα άτιτλο πεζό δράμα για τον Ηρώδη και τη σφαγή των νηπίων (είναι μάλιστα το

πρώτο νεοελληνικό θεατρικό σε πεζό λόγο). Σώζονται ακόμη αποσπάσματα από έργα για τον Άγιο Ισίδωρο και τον Άγιο Γεώργιο, καθώς και ένα τμήμα από έργο με μη θρησκευτικό περιεχόμενο, το ποιμενικό δράμα *Καλλίμαχος και Ροδάμνια*.

[Επεξεργασία] Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα και Διασπορά

[Η Παλαιά τε και Νέα Διαθήκη](#), ένα από τα δημοφιλέστερα αναγνώσματα της Τουρκοκρατίας

Εκτός από τις φραγκοκρατούμενες περιοχές, καθαρά λογοτεχνική παραγωγή δεν εμφανίστηκε στην υπόλοιπη Ελλάδα. Όμως στις ελληνικές κοινότητες της διασποράς (κυρίως της [Βενετίας](#) και στους κύκλους του Πατριαρχείου της [Κωνσταντινούπολης](#)) άρχισε σταδιακά να αναπτύσσεται πνευματική κίνηση και να γίνονται προσπάθειες καλλιέργειας της ομιλουμένης γλώσσας, με στόχο την επικοινωνία με τον λαό. Αξιωματιμότερος από αυτήν την άποψη είναι ο Νικόλαος Σοφριανός, [Κερκυραίος](#) λόγιος που έζησε τον 16ο αιώνα στην [Βενετία](#) και έγραψε γραμματική της νέας ελληνικής γλώσσας, η οποία όμως δεν δημοσιεύτηκε τότε. Η λαϊκή γλώσσα χρησιμοποιήθηκε κυρίως σε κείμενα θρησκευτικά, ομιλίες ή διασκευές θρησκευτικών κειμένων, όπως [Η Παλαιά τε και Νέα Διαθήκη](#) του Ιωαννίκιου Καρτάνου (1536), ο *Θησαυρός* του Δαμασκηνού Στουδίτη (1561 περίπου), ένα από τα αγαπημένα λαϊκά αναγνώσματα που είχε πολλές επανεκδόσεις κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας, οι *Διδαχές* του Αλέξιου Ραρτούρου (1560), ομιλίες και μεταφράσεις κειμένων του [Μελέτιου Πηγιά](#), Πατριάρχη [Αλεξανδρείας](#) (1549-1601) και του Μάξιμου Μαργούνιου (1530-1602).

[Ηλίας Μηνιάτης](#), ο μεγαλύτερος ρήτορας της Τουρκοκρατίας

Κατά την διάρκεια του 17ου αιώνα συνεχίστηκε η συγγραφή θρησκευτικών κειμένων σε λαϊκή γλώσσα, όπως η *Αμαρτωλών σωτηρία* του Αγάπιου Λάνδου και αφηγήσεις θαυμάτων και Βίων Αγίων από τους Ιωάννη Μορεζήνο και του Νεόφυτο Ροδινό. Τα πιο αξιόλογα όμως δείγματα καλλιέργειας της λαϊκής γλώσσας προέρχονται από τον [Φραγκίσκο Σκούφο](#) (1644-1697), συγγραφέα εγχειριδίου ρητορικής με εξαιρετικά παραδείγματα σε απλή γλώσσα και τον [Ηλία Μηνιάτη](#) (1669-1714), τον μεγαλύτερο ρήτορα της περιόδου. Οι *Διδαχές* του Μηνιάτη είναι κείμενα σε δημοτική γλώσσα με περίτεχνα επεξεργασμένο ύφος σύμφωνα με τους κανόνες του λογοτεχνικού [μπαρόκ](#).

[Επεξεργασία] Η λογοτεχνία μέχρι την εποχή του Διαφωτισμού

Μετά την άλωση της Κρήτης το 1669 οι μόνες πνευματικές εστίες που απέμειναν ήταν τα [Επτάνησα](#), ο ελληνισμός της Διασποράς και το [Φανάρι](#), αλλά παράλληλα υπήρξε σταδιακή οικονομική και πνευματική άνθηση και στις τουρκοκρατούμενες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας. Ο 18ος αιώνας συχνά χαρακτηρίζεται ως «αντιπονητικός», επειδή τα λογοτεχνικά έργα της εποχής δεν φτάνουν στο ύψος της [κρητικής λογοτεχνίας](#). Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι δεν υπάρχουν αρκετά ενδιαφέροντα λογοτεχνικά δείγματα.

Στα [Επτάνησα](#) παρατηρείται πνευματική κίνηση και μικρή άνθηση του [θεάτρου](#), στην οποία συνετέλεσε και το γεγονός ότι πολλοί Κρήτες κατέφυγαν εκεί μετά την πτώση της [Κρήτης](#) στους Οθωμανούς. Βέβαια θεατρικά δείγματα υπήρχαν στα [επτάνησα](#) και πριν από το [1669](#), για παράδειγμα η *Ευγένια* του [Ζακυνθινού Θεόδωρου Μοντσελέζε](#) που τυπώθηκε το [1646](#) και η μετάφραση του *Pastor Fido* (*Ο Πιστός Βοσκός*) από τον επίσης [Ζακυνθινό Μιχαήλ Σουμμάκη](#), το [1658](#). Στις αρχές του 18ου αι. ο σημαντικότερος [επτανήσιος](#) ποιητής ήταν ο [Κεφαλλονίτης Πέτρος Κατσαΐτης](#) που έγραψε δύο θεατρικά έργα, την *Ιφιγένεια* ([1720](#)) και τον *Θυέστη* ([1721](#)) καθώς και το ποίημα *Κλαυθμός Πελοποννήσου*, ενώ πιθανολογείται επίσης ότι δικό του έργο είναι και το στιχούργημα *Νέα ιστορία Αθέστη Κυθηραίου* που τυπώθηκε ανώνυμα το [1749](#) στην [Βενετία](#). Η κρητική επίδραση είναι φανερή σε όλα αυτά τα έργα· εξάλλου το κρητικό θέατρο επιβίωνε και σε παραστάσεις έργων, γνωστές ως *Ομιλίες*.

Ένα από τα πιο σημαντικά λογοτεχνικά γεγονότα των αρχών του 18ου αι. είναι η έκδοση της ποιητικής συλλογής *Άνθη Ευλαβείας*, από Έλληνες σπουδαστές του [Φλαγγινιανού εκπαιδευτηρίου](#) της [Βενετίας](#), το [1708](#). Πνευματική και λογοτεχνική κίνηση αναπτύχθηκε επίσης στην [Κωνσταντινούπολη](#), στους κύκλους του Πατριαρχείου και των [Φαναριωτών](#), όπου έγιναν απόπειρες διαμόρφωσης μιας ποιητικής που χρησιμοποιούσε το ιδίωμα των ελλήνων της [Κωνσταντινούπολης](#). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο στιχουργήματα των μέσων του 18ου αι., η *Στοιχειομαχία* του Ιωάννη Ρίζου Μανέ ([1746](#)), που περιγράφει την πάλη των φυσικών στοιχείων και η *Βοσπορομαχία* ([1752](#)) του Μομάρς, υπηκόου της Αυστρίας που ζούσε στην [Κωνσταντινούπολη](#), η οποία περιγράφει τον ανταγωνισμό μεταξύ των δύο ακτών του Βοσπόρου. Στο αστικό περιβάλλον του Φαναρίου και των Ελλήνων της διασποράς (κυρίως παραδουνάβιες ηγεμονίες) διαμορφώθηκε και η συνήθεια σύνταξης στιχουργημάτων ερωτικού περιεχομένου κυρίως που κυκλοφορούσαν σε ανώνυμες συλλογές, γνωστές ως «μισμαγίες». Από τον κύκλο των [Φαναριωτών](#) προέρχεται και ένα πεζό έργο που χαρακτηρίζεται συχνά ως η πρώτη απόπειρα σύνταξης μυθιστορήματος: είναι το *Φιλοθέου Πάρεργα* που γράφτηκε το [1718](#) από τον Νικόλαο Μαυροκορδάτο, αλλά τυπώθηκε το [1800](#).

Στην ηπειρωτική Ελλάδα κυριαρχεί τον 18ο αι. η μορφή του [Καισάριου Δαπόντε](#), πολυγραφότατου ποιητή και μοναχού που έγραψε πολλές χιλιάδες στίχους με περιεχόμενο αυτοβιογραφικό, ηθικοδιδασκτικό και θρησκευτικό.

[Επεξεργασία] Η ποίηση στην εποχή του Διαφωτισμού: Φαναριώτες, «πρόδρομοι» και Επτανήσιοι

Το τελευταίο τέταρτο του 18ου αι. χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση του νεοελληνικού [διαφωτισμού](#). Οι κυριότερες πνευματικές κατευθύνσεις της περιόδου είναι η συζήτηση για το [γλωσσικό ζήτημα](#), το οποίο σχετίζεται άμεσα με το ζήτημα της παιδείας του έθνους, καθώς και η προετοιμασία της επανάστασης και της επακόλουθης πολιτικής και πνευματικής αναγέννησης.

Στα χρόνια εκείνα παρατηρείται και μια μερική άνθηση του ποιητικού λόγου με δύο πόλους: από τη μία ποιητές που ανήκουν στο κλίμα των [φαναριωτών](#) και από την άλλη οι επτανήσιοι ποιητές που χαρακτηρίζονται ως [προσολωμικοί](#). Κεντρικές προσωπικότητες όμως είναι οι λεγόμενοι «πρόδρομοι», ο [Αθανάσιος Χριστόπουλος](#), ο [Ρήγας Φεραίος](#) και ο [Ιωάννης Βηλαράς](#).

Στο κλίμα των Φαναριωτών κινούνται ποιητές όπως ο Διονύσιος Φωτεινός (1777-1821), με γνωστότερο έργο του μία μεταγραφή του [Ερωτόκριτου](#) σύμφωνα με τις γλωσσικές και αισθητικές αντιλήψεις των φαναριωτών, ο Μιχαήλ Περδικάρης (1766-1828), που έγραψε την σκληρή σάτιρα *Ερμής ή Διμοκριθηράκλειτος* (1817), στην οποία ελέγχει αυστηρά τόσο τους κληρικούς όσο και τους αστούς υποστηρικτές των νέων ιδεών, και ο [Γεώργιος Σακελλάριος](#) (1765 -1838), που αξίζει να μνημονεύεται γιατί είναι από τους εισηγητές του προρομαντισμού στην [Ελλάδα](#).

[Ρήγας Φεραίος](#) (1757-1798), ένας από τους «προδρόμους» του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

Ως «πρόδρομοι» χαρακτηρίζονται οι [Αθανάσιος Χριστόπουλος](#), [Ρήγας Φεραίος](#) και [Ιωάννης Βηλαράς](#) για τον προδρομικό ρόλο τους στην διάδοση της παιδείας, την καλλιέργεια της δημοτικής γλώσσας και την επίδρασή τους σε μεταγενέστερους λογοτέχνες. Εμπνευσμένοι από τις ιδέες του [διαφωτισμού](#) είχαν στόχο τον φωτισμό του γένους και με πλούσιο πρωτότυπο και μεταφραστικό έργο στην δημοτική γλώσσα επιδιώξαν την πνευματική αναγέννηση του ελληνισμού. Ο [Ρήγας](#) μετέφρασε λογοτεχνικά και επιστημονικά έργα και μετέφρασε ελεύθερα κάποια διηγήματα του Γάλλου Rétif de la Bretonne στο έργο του *Σχολείον των ντελικάτων εραστών*, στο οποίο ενσωμάτωσε πολλά φαναριώτικα ποιήματα. Ο [Αθανάσιος Χριστόπουλος](#) εξέδωσε το 1811 την συλλογή ποιημάτων *Λυρικά*, με ερωτικό, [αρκαδικό](#) και βακχικό περιεχόμενο, για τα οποία χαρακτηρίστηκε «ο νέος Ανακρέων». Λυρικά ποιήματα πιο κοντά στην δημοτική γλώσσα καθώς και σατιρικά έγραψε και ο [Ιωάννης Βηλαράς](#), τα οποία εκδόθηκαν μετά τον θάνατό του. Ο Βηλαράς αξίζει βέβαια να μνημονεύεται και για την μαχητική υπεράσπιση της [δημοτικής](#) και για τις πρωτοποριακές ιδέες του, όπως αυτή της καθιέρωσης της φωνητικής ορθογραφίας, τις οποίες υποστήριξε στο βιβλίο του *Ρομέηκη γλώσσα* (1815).

Στα τέλη του 18ου αι. παρατηρείται ακμή της ποίησης στην [Ζάκυνθο](#) και οι ποιητές της περιόδου χαρακτηρίζονται [προσολωμικοί](#) επειδή θεωρείται ότι με το έργο τους διαμόρφωσαν τις κατάλληλες συνθήκες για την πνευματική ανάπτυξη και την μελλοντική εμφάνιση και διαμόρφωση της [επτανησιακής σχολής](#). Η ποίηση αυτή είναι κυρίως πατριωτική και σατιρική. Τα σημαντικότερα έργα είναι οι *Θούριοι* του Αντώνιου Μαρτελάου και του Νικόλαου Κούρτσολα και οι σάτιρες του Αντώνιου Κατήφορου και του Νικόλαου Κουτούζη.

[[Επεξεργασία](#)] Η νεότερη ελληνική λογοτεχνία (1821 έως σήμερα)

[[Επεξεργασία](#)] Ρομαντικά χρόνια (1820-1880)

Η [Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου](#), η πρώτη Ελληνίδα πεζογράφος.

Το μεγάλο γεγονός της [Επανάστασης του 1821](#) επηρέασε σημαντικά τη λογοτεχνία των πρώτων χρόνων του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Μέσα στην δεκαετία του

1820 γράφτηκαν τα πρώτα ποιήματα με θέμα την Επανάσταση από δύο [Επτανήσιους](#) ποιητές, τον [Σολωμό](#) (*Ύμνος εις την Ελευθερίαν*, 1823) και τον [Κάλβο](#) (*Λύρα*, 1824, *Λυρικά*, 1826). Η Επανάσταση αποτελούσε βασικό θέμα και στα ποιήματα των [Αθηναίων](#) ποιητών καθώς και σε αρκετά πεζογραφικά έργα των πρώτων χρόνων της περιόδου, ενώ το ρεύμα που καθόρισε την φυσιογνωμία της νεοελληνικής λογοτεχνίας ως το 1880 ήταν ο [ρομαντισμός](#), που επηρέασε το έργο τόσο των Αθηναίων όσο και των Επτανησίων ποιητών, αν και εμφανίστηκε με διαφορετικές μορφές στην Αθήνα και τα Επτάνησα. Ο ρομαντικός χαρακτήρας της [Επτανησιακής σχολής](#) άρχισε να αναγνωρίζεται τα τελευταία χρόνια^[8], επειδή η παλαιότερη κριτική αντιμετώπιζε αρνητικά τον ελληνικό ρομαντισμό, καθώς τον ταύτιζε με την καθαρεύουσα και τους εκφραστικούς τρόπους της [Α' Αθηναϊκής Σχολής](#).

[[Επεξεργασία](#)] Η ποίηση σε Αθήνα και Επτάνησα

Κύριο άρθρο: [Α' Αθηναϊκή Σχολή](#)

Κύριο άρθρο: [Επτανησιακή σχολή \(λογοτεχνία\)](#)

και

[Διονύσιος Σολωμός](#), αρχηγός της [«Επτανησιακής σχολής»](#)

Τις πρώτες δεκαετίες μετά την Επανάσταση η ποίηση αναπτύχθηκε σε δύο πόλους, τα [Επτάνησα](#) και την [Αθήνα](#). Η βασική διαφορά μεταξύ των δύο ποιητικών «σχολών» ήταν η χρήση της γλώσσας: οι σπουδαιότεροι Επτανήσιοι ποιητές έγραψαν στην δημοτική (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχε μεγάλος αριθμός ποιητών που έγραφαν σε καθαρεύουσα γλώσσα), ενώ στην Αθήνα η γλώσσα της ποίησης γινόταν όλο και πιο αρχαϊζουσα, υπό την επίδραση των μεγαλοϊδεατικών τάσεων και της επιθυμίας να αναδειχθεί η ιστορική συνέχεια μεταξύ αρχαίων και νέων Ελλήνων· η καθαρεύουσα επιβαλλόταν εξάλλου και από τους [Ποιητικούς διαγωνισμούς](#).

Ορόσημο για την εμφάνιση του ρομαντισμού της [Α' Αθηναϊκής Σχολής](#) είναι το 1831, έτος δημοσίευσης των ποιημάτων [Οδοιπόρος](#) του [Παναγιώτη Σούτσου](#) και [Δήμος και Ελένη](#) του [Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή](#). Η εξέλιξη της αθηναϊκής ρομαντικής ποίησης έχει διακριθεί σε τρεις φάσεις^[9]: «τα χρόνια της εξόρμησης» (1830-1850, που είναι περίοδος διαμόρφωσης της φυσιογνωμίας, «τα χρόνια της ακμής» (1850-1870), όταν οι κυριότεροι εκπρόσωποι ([Αλέξανδρος Σούτσος](#), [Π. Σούτσος](#), [Ραγκαβής](#)) έχουν φτάσει στην ωριμότητα, ενώ εμφανίζονται και νεότεροι ([Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος](#), [Σπυρίδων Βασιλειάδης](#)). Τα χρόνια αυτά σηματοδοτούνται από την κυριαρχία των [Ποιητικών διαγωνισμών](#) του [Πανεπιστημίου Αθηνών](#) και την στροφή προς τον αρχαϊσμό. Η τελευταία δεκαετία ονομάζεται περίοδος της «παρακμής», γιατί τότε, και ενώ οι κυριότεροι εκπρόσωποι έχουν πεθάνει και οι [Ποιητικοί διαγωνισμοί](#), φτάνουν σε ακραίες μορφές τα αρνητικά χαρακτηριστικά του ρεύματος (ατημέλητη έκφραση, υπερβολική μελαγχολία που έφτανε στην θανατολαγνεία). Κυρίαρχη ποιητική μορφή είναι ο [Αχιλλέας Παράσχος](#), όμως μέσα στην δεκαετία αυτή εμφανίζονται και κάποιοι ποιητές που προαναγγέλλουν την εμφάνιση της [Νέας Αθηναϊκής Σχολής](#), όπως ο [Γεώργιος Βιζυηνός](#), ο [Αριστομένης Προβελλέγγιος](#) και ο [Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος](#).

Στα [Επτάνησα](#) η ποίηση ακολουθεί διαφορετικές κατευθύνσεις υπό την επίδραση

κυρίως της μακρόχρονης επαφής με την ιταλική παιδεία. Οι [Επτανήσιοι ποιητές](#) μπορούν, σχηματικά, να διακριθούν σε δύο ομάδες: τους [«σολωμικούς ποιητές»](#), που προσπάθησαν να ακολουθήσουν τον δρόμο του [Διονύσιου Σολωμού](#), γράφοντας ποιήματα σε δημοτική γλώσσα με τον 15σύλλαβο του δημοτικού τραγουδιού ή σύντομες φόρμες της ιταλικής στιχουργίας, και τους ποιητές που ακολούθησαν προσωπικές επιλογές, όπως ο [Ανδρέας Κάλβος](#), με την ιδιότυπη και μοναδικές στιχουργικές και γλωσσικές επιλογές του, ο [Ανδρέας Λασκαράτος](#) που συνέχισε την μακρά σατιρική παράδοση των [Επτανήσιων](#) και ο [Αριστοτέλης Βαλαωρίτης](#) που έχει κοινά στοιχεία τόσο με τους [Επτανήσιους ποιητές](#) (δημοτική γλώσσα) όσο και με τους [αθηναίους ρομαντικούς](#) (ρητορεία και στόμφο).

[Επεξεργασία] Η πεζογραφία

Κύριο άρθρο: [Ελληνική πεζογραφία 1830-1880](#)

[Εμμανουήλ Ροΐδης](#), ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες πεζογράφους του 19ου αι.

[Δημήτριος Βικέλας](#)

Η πεζογραφία μέχρι το [1880](#) καλλιεργήθηκε κυρίως στην [Αθήνα](#) και σε άλλα πνευματικά κέντρα όπως η [Σύρος](#) ή η [Κωνσταντινούπολη](#), όχι όμως και στα [Επτάνησα](#) (με ελάχιστες εξαιρέσεις όπως *Τα μυστήρια της Κεφαλλονιάς* του [Λασκαράτου](#) και η *Αυτοβιογραφία* της [Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου](#)). Τα χρόνια αυτά είναι τα χρόνια της διαμόρφωσης του νεοελληνικού [μυθιστορήματος](#) και τα έργα παρουσιάζουν ποικιλία στην μορφή και το περιεχόμενο. Τα κυρίαρχα θέματα είναι περιπετειώδεις ερωτικές ιστορίες ή ιστορικά γεγονότα από την [Επανάσταση](#) ή παλιότερες περιόδους της ελληνικής ιστορίας, αλλά είναι εμφανής κάποιες φορές και η σατιρική ή η κριτική διάθεση. Η γλώσσα των κειμένων είναι η [καθαρεύουσα](#) με αρκετές διαβαθμίσεις από απλούστερες μορφές έως ακραία αρχαίζουσα γλώσσα, ενώ παρατηρείται κάποιες φορές και προσπάθεια απόδοσης του προφορικού λόγου και των ιδιοματισμών. Το πιο διάσημο σήμερα έργο της περιόδου είναι η [Πάπισσα Ιωάννα](#) του [Ροΐδη](#): άλλα έργα που ξεχώρισαν είναι ο *Αυθέντης του Μορέως* του [Ραγκαβή](#), ο *Θάνατος Βλέκας* του Παύλου Καλλιγά, η *Στρατιωτική Ζωή εν Ελλάδι* του Χαρίλαου Δημόπουλου και ο *Λουκής Λάρας* του [Δημήτριου Βικέλα](#), ενώ μυθιστορήματα που ήταν δημοφιλή τότε, όπως η *Ορφανή της Χίου* και η *Ηρωίς της Ελληνικής Επανάστασεως* ξεχάστηκαν μετά το [1880](#).

[Επεξεργασία] 1880-1930

Η χρονολογία [1880](#) σηματοδοτεί μία σημαντική στροφή τόσο στην ποίηση όσο και στην πεζογραφία. Νέα ευρωπαϊκά ρεύματα, όπως ο [παρνασσισμός](#), ο [συμβολισμός](#) ο [ρεαλισμός](#) και ο [νατουραλισμός](#), είναι πλέον πηγές έμπνευσης των λογοτεχνών, ενώ η ανάπτυξη της επιστήμης της [Λαογραφίας](#) οδηγεί σε θεματική ανανέωση των λογοτεχνικών έργων. Παράλληλα η δημοτική καθιερώνεται στην ποίηση πρώτα και αργότερα και στην πεζογραφία. Η χρονιά [1930](#) είναι επίσης οριακή, αφού τότε εμφανίζονται τα πρώτα δείγματα του μοντερνισμού στην ποίηση και την πεζογραφία. Το χρονικό διάστημα μεταξύ των ετών [1880-1930](#) χαρακτηρίζεται από πλούσια

παραγωγή ποιητικών και πεζών έργων, την εμφάνιση πολλών και σημαντικών λογοτεχνών και την κυριαρχία ποικίλων τάσεων.

[Επεξεργασία] Η ποίηση

Κύριο άρθρο: [Νέα Αθηναϊκή Σχολή](#)

[Γ. Ροΐλος](#), *Οι ποιητές* (π. 1919). Λάδι σε μουσαμά, 130 εκ. x 170 εκ. Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός». Μεγάλοι ποιητές της γενιάς του 1880. Στο κέντρο ο [Κωστής Παλαμάς](#).

Το 1880 εκδίδονται δύο ποιητικές συλλογές που σηματοδοτούν την εμφάνιση της [Νέας Αθηναϊκής Σχολής](#): οι *Στίχοι* του [Νίκου Καμπα](#) και οι *Ιστοί Αράχνης* του [Γεωργίου Δροσίνη](#). Η τεχνοτροπική αλλαγή και η απομάκρυνση από τον [αθηναϊκό ρομαντισμό](#) είναι εμφανής: η γλώσσα των ποιημάτων είναι δημοτική, τα θέματα είναι οικεία, καθημερινά, και οι τόνοι χαμηλοί. Ο κυριότερος εκπρόσωπος της γενιάς αυτής όμως είναι ο [Κωστής Παλαμάς](#), που κυριάρχησε στην νεοελληνική πνευματική ζωή για τις επόμενες δεκαετίες. Το ποιητικό του έργο είναι πλούσιο και ποικίλο: εμπνέεται από θέματα καθημερινά, από την εσωτερική ζωή, από ιστορικά γεγονότα ή από την επικαιρότητα, γράφει είτε σύντομα ποιήματα είτε μεγαλύτερες, επικολυρικές συνθέσεις (*Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου*, *Η Φλογέρα του Βασιλιά*), φροντίζοντας πάντα για την μορφική αρτιότητα του στίχου και εμπνεόμενος από την νεοελληνική ποιητική παράδοση αλλά και από τα σύγχρονα ευρωπαϊκά ρεύματα. Από τους πρώτους ποιητές της [Γενιά του 1880](#), μόνο ο [Παλαμάς](#) παρουσίασε σημαντική εξέλιξη στην ποιητική του, ενώ σύντομα εμφανίστηκαν νεότεροι ποιητές που συνέχισαν την ανανέωση ακολουθώντας τα ρεύματα του [παρνασσισμού](#) (τα σονέτα του [Κωνσταντίνου Θεοτόκη](#), του [Λορέντζου Μαβίλη](#) και του [Ιωάννη Γρυπάρη](#)) και του [συμβολισμού](#) ([Κωνσταντίνος Χατζόπουλος](#), [Λάμπρος Πορφύρας](#)) ή δικούς τους εκφραστικούς δρόμους ([Μιλτιάδης Μαλακάσης](#), [Κώστας Κρυστάλλης](#)).

Ο [Κ.Π. Καβάφης](#)

Τα χρόνια γύρω στα 1910, όταν ο [Κωστής Παλαμάς](#) έγραφε τις κεντρικές ποιητικές συνθέσεις του, τον *Δωδεκάλογο του Γύφτου* και την *Φλογέρα του Βασιλιά*, στην [Αλεξάνδρεια](#) της [Αιγύπτου](#) έφτανε στην ωριμότητά του ο [Κ.Π.Καβάφης](#), ο οποίος όμως έγινε ευρύτερα γνωστός στην [Αθήνα](#) μετά το 1920, κυρίως εξαιτίας της ιδιότυπης, για την ποιητική παράδοση της εποχής, γραφής του, με την [καθαρεύουσα](#) γλώσσα και τον σχεδόν πεζολογικό τόνο. Τα ίδια χρόνια όμως εμφανίστηκαν και νεότεροι ποιητές που ακολούθησαν προσωπικούς δρόμους και διαφοροποιήθηκαν από την ποίηση του [Παλαμά](#). Ο πρώτος από αυτούς ήταν ο [Άγγελος Σικελιανός](#) με το εκτενές ποίημα «Αλαφροΐσκιωτος» το 1909, το οποίο ακολούθησαν πολλά εκτενή ή συντομότερα ποιήματα με χαρακτηριστικό τους τον πληθωρικό λυρισμό αλλά και την μερική αποδέσμευση από τον παραδοσιακό στίχο. Συνομήλικος του [Σικελιανού](#) ήταν ο [Κώστας Βάρναλης](#) ο οποίος έδωσε τα χαρακτηριστικότερα έργα του, στα οποία εκφράζονται οι αριστερές ιδεολογικές του πεποιθήσεις, μετά το 1920. Παράλληλα όμως, τα χρόνια του [μεσοπολέμου](#) έκανε την εμφάνισή της και μια ομάδα ποιητών που είχαν γεννηθεί περίπου στα 1890, οι οποίοι εξέφρασαν την απογοήτευση από την

[Μικρασιατική καταστροφή](#) και την αποτυχία της «[Μεγάλης Ιδέας](#)» με μία ποίηση η οποία χαρακτηρίστηκε [νεορομαντική](#) ή [νεοσυμβολιστική](#), με κύριο χαρακτηριστικό την απογοήτευση και την έλλειψη ιδανικών. Ο σημαντικότερος εκφραστής αυτών των αναζητήσεων ήταν ο [Κώστας Καρυωτάκης](#).

[[Επεξεργασία](#)] [Η πεζογραφία](#)

Κύριο άρθρο: [Ελληνική πεζογραφία 1880-1930](#)

Ο [Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης](#), ένας από τους πολυγραφότερους συγγραφείς της περιόδου

Μετά το [1880](#) σημειώνεται αλλαγή στην θεματολογία και στον τρόπο πραγμάτευσης του υλικού από τους πεζογράφους. Ενώ κατά τα προηγούμενα χρόνια επικρατούσαν τα ρομαντικά-ερωτικά ή τα ιστορικά μυθιστορήματα, οι συγγραφείς μετά το [1880](#) καλλιέργησαν κυρίως το [διήγημα](#) και στράφηκαν σε θέματα από την καθημερινή ζωή της επαρχίας αρχικά και αργότερα των μεγαλουπόλεων. Η πεζογραφική παραγωγή της περιόδου χαρακτηρίζεται συνήθως με τον όρο [ηθογραφία](#), που αναφέρεται στην πιστή αναπαράσταση των ηθών και του τρόπου ζωής μιας κοινότητας.

Χρονολογία-σταθμός θεωρείται το έτος [1883](#), όταν δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Εστία* το πρώτο διήγημα του [Γεώργιου Βιζυηνού](#), *Το αμάρτημα της μητρός μου*, ενώ ένα μήνα αργότερα προκηρύχθηκε από το ίδιο περιοδικό διαγωνισμός για συγγραφή διηγήματος. Η προκήρυξη παρότρυνε τους συγγραφείς να αξιοποιήσουν θέματα από την παραδοσιακή ζωή του λαού ή την ελληνική ιστορία και, παρόλο που τα διηγήματα που γράφτηκαν με αφορμή των διαγωνισμών δεν ήταν όλα επιτυχημένα, ή αρκετά από αυτά δεν ήταν τόσο διηγήματα όσο συλλογή λαογραφικού υλικού, η συγκεκριμένη θεματολογία επικράτησε κατά τις επόμενες δεκαετίες, με δύο γενικές κατευθύνσεις στον τρόπο αντιμετώπισης του θέματος: αφ' ενός την ωραιοποιημένη και ειδυλλιακή απεικόνιση του αγροτικού τρόπου ζωής, με συχνή την πληθώρα λαογραφικών στοιχείων (όπως τα έργα των [Γ. Δροσίνη](#), [Κ. Κρυστάλλη](#) κ.α.) και αφ' ετέρου τις ποικιλότερες προοπτικές, όπως η ψυχογραφία ([Γ. Βιζυηνός](#)) ή ο [ρεαλισμός](#) και ο [νατουραλισμός](#) ([Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης](#), [Ανδρέας Καρκαβίτσας](#)). Αυτοί οι τρεις συγγραφείς θεωρούνται οι κορυφαίοι αυτής της κατεύθυνσης. Από αυτούς, οι δύο πρώτοι έμειναν πιστοί στην [καθαρεύουσα](#), ενώ ο [Καρκαβίτσας](#) στράφηκε γρήγορα προς την δημοτική, για την χρήση της οποίας στην πεζογραφία άνοιγαν νέοι ορίζοντες με *Το Ταξίδι μου* του [Ψυχάρη](#) και την σημαντικότερη απόπειρα του [Παλαμά](#) να γράψει πεζό κείμενο, το διήγημά του *Θάνατος Παλληκαριού*.

Γύρω στα [1900](#) παρουσιάζεται μία νέα στροφή στην θεματική, αυτήν την φορά προς αστικά περιβάλλοντα. Ένας από τους πρωτεργάτες της «αστικής πεζογραφίας» είναι ο [Γρηγόριος Ξενόπουλος](#) που αναπαριστά στα μυθιστορήματά του το αστικό περιβάλλον της [Αθήνας](#) και της [Ζακύνθου](#). Παράλληλα αρχίζουν να γράφονται έργα με εντονότερες κοινωνικές προοπτικές και [νατουραλιστικές](#) επιδράσεις που τοποθετούνται σε αστικά περιβάλλοντα όχι μόνο της [Αθήνας](#) αλλά και άλλων πόλεων, όπως τα έργα των [Κωνσταντίνου Χρηστομάνου](#), [Κώστα Χατζόπουλου](#), [Κων/νου Θεοτόκη](#) (βλ. για παράδειγμα [Πίστομα](#)), [Δημοσθένη Βουτυρά](#) και [Πέτρου Πικρού](#). Τη δεκαετία του [1920](#), ενώ οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι της προηγούμενης γενιάς ([Παπαδιαμάντης](#), [Καρκαβίτσας](#), [Θεοτόκης](#) κ.α.) έχουν πεθάνει,

εμφανίζονται κάποιοι πεζογράφοι που αργότερα έπαιξαν σημαντικό ρόλο ως εκπρόσωποι της γενιάς του '30, οι οποίοι είτε εμπνέονται από τις πρόσφατες εμπειρίες του [Α' Παγκοσμίου πολέμου](#) και της [μικρασιατικής καταστροφής](#) ([Στράτης Μυριβήλης](#), [Ηλίας Βενέζης](#)), είτε ακολουθούν άλλους δρόμους, όπως ο [Φώτης Κόντογλου](#) με την «εξωτική» ιστορία *Pedro Cazaz* και ο [Θράσος Καστανάκης](#) με τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα των μυθιστορημάτων του.

[[Επεξεργασία](#)] Η Γενιά του '30 και η λογοτεχνία μέχρι το τέλος του εμφυλίου

Τα χρόνια γύρω στο [1930](#) είναι τα χρόνια εμφάνισης μοντερνιστικών τάσεων στην ποίηση και την πεζογραφία, γι' αυτό και οι συγγραφείς που πρωτοδημοσίευσαν έργα με ανανεωτική διάθεση εκείνη την περίοδο ή και λίγο νωρίτερα, εντάσσονται στην λεγόμενη «Γενιά του '30». Το βασικό χαρακτηριστικό της ποιητικής ανανέωσης είναι η καθιέρωση του ελεύθερου στίχου και η εισαγωγή του [υπερρεαλισμού](#), ενώ στην πεζογραφία καλλιεργείται ιδιαιτέρως το αστικό μυθιστόρημα και εμφανίζονται κάποιες μοντερνιστικές τάσεις όπως ο εσωτερικός μονόλογος.

[[Επεξεργασία](#)] Η ποίηση της Γενιάς του '30

Η ποιητική γενιά του '30 συνδέεται με την πλήρη αποδέσμευση από τον παραδοσιακό στίχο. Δείγματα ελεύθερου στίχου πρωτοεμφανίστηκαν μέσα στην δεκαετία του '20, με τα ποιήματα του Τ.Κ. Παπατσώνη, ενώ γύρω στα τέλη της δεκαετίας και στις αρχές της δεκαετίας του '30 πύκνωσαν οι εκδόσεις ποιημάτων με ελεύθερο στίχο: το [1929](#) εκδόθηκαν ποιήματα του Αναστάσιου Δρίβα, το [1930](#) η συλλογή *Στον γλυτωμού του χάζι* του Θεόδωρου Ντόρρου, το [1933](#) τα ποιήματα του [Νικήτα Ράντου](#) και το [1933](#) του Γιώργου Σαραντάρη. Αντίθετα ποιητές που πρωταγωνίστησαν αργότερα στην «γενιά του '30» με ποιήματα σε ελεύθερο στίχο ξεκίνησαν με παραδοσιακό, όπως ο [Γιώργος Σεφέρης](#) στις δύο πρώτες συλλογές του, *Στροφή* ([1931](#)) και *Στέρνα* ([1932](#)) και ο [Γιάννης Ρίτσος](#) στην συλλογή *Τρακτέρ* ([1934](#)) και τον *Επιτάφιο* ([1936](#)).

Ο πιο σημαντικός σταθμός στην ποίηση της «γενιάς του '30» είναι το έτος [1935](#). Εκείνη την χρονιά, που κατά σύμπτωση δημοσιεύεται και η τελευταία συλλογή του [Παλαμά](#), ιδρύεται το περιοδικό *Νέα Γράμματα*, με το οποίο συνεργάζονται οι κυριότεροι εκπρόσωποι της γενιάς, εκδίδεται το *Μυθιστόρημα* του [Σεφέρη](#), δημοσιεύονται τα πρώτα ποιήματα του [Ελύτη](#) και εισάγεται στην [Ελλάδα](#) ο [υπερρεαλισμός](#) με την *Υψικάμινο* του [Εμπειρικού](#). Μέσα στην ίδια δεκαετία δημοσίευσαν τα πρώτα ποιήματα σε ελεύθερο στίχο ο [Ρίτσος](#) και ο [Βρεττάκος](#) και πρωτοεμφανίστηκε και ο δεύτερος σημαντικός εκπρόσωπος του [υπερρεαλισμού](#), ο [Νίκος Εγγονόπουλος](#).

[[Επεξεργασία](#)] Η πεζογραφία της γενιάς του '30

Οι πεζογράφοι που εντάσσονται στην «Γενιά του '30» είναι σύνολο συγγραφέων με συχνά διαφορετικά χαρακτηριστικά, αλλά με κοινό στόχο την ανανέωση της πεζογραφίας. Οι γενικές τάσεις που επικράτησαν μπορούν να διακριθούν σε τρεις ομάδες: πεζογράφους με καταγωγή από την [Μικρά Ασία](#), που εμφανίστηκαν ήδη από την δεκαετία του '20 και έμειναν πιο κοντά στην παράδοση, εμπνεόμενοι κυρίως από τον τόπο καταγωγής τους και οι οποίοι συχνά αποκαλούνται «Αιολική Σχολή»

([Στράτης Μυριβήλης](#), [Ηλίας Βενέζης](#), [Φώτης Κόντογλου](#) και [Στρατής Δούκας](#)), τους πεζογράφους που ακολούθησαν κυρίως την τάση του αστικού [ρεαλιστικού](#) μυθιστορήματος ([Γιώργος Θεοτοκάς](#), [Άγγελος Τερζάκης](#), [Μ. Καραγάτσης](#) κ.α.) και τέλος πεζογράφους που εισήγαγαν μοντερνιστικές τάσεις όπως η παραβίαση των [ρεαλιστικών](#) συμβάσεων και νέες αφηγηματικές τεχνικές όπως ο εσωτερικός μονόλογος. Αυτή η ομάδα συχνά ονομάζεται «Σχολή της Θεσσαλονίκης», επειδή οι κύριοι εκπρόσωποι ([Στέλιος Ξεφλούδας](#), [Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης](#) κ.α.) έζησαν και έδρασαν στην [Θεσσαλονίκη](#).

Μία αξιοσημείωτη τάση που παρατηρείται στην πεζογραφία της γενιάς του '30 μετά την δικτατορία του [Μεταξά](#) το [1936](#) είναι η στροφή πολλών συγγραφέων στο άμεσο ή απώτερο παρελθόν, δηλαδή σε αναμνήσεις από την παιδική τους ηλικία (για παράδειγμα ο [Λεωνής](#) του [Θεοτοκά](#)) ή ιστορικά μυθιστορήματα (όπως η [Πριγκηπέσσα Ιζαμπώ](#) του [Τερζάκη](#)). Αυτή η στροφή ερμηνεύεται ως εθελοντική «λογοκρισία» των συγγραφέων απέναντι στο καθεστώς αλλά σχετίζεται και με την αναζήτηση της εθνικής ταυτότητας και την αξιοποίηση της παράδοσης.

[[Επεξεργασία](#)] Η λογοτεχνία κατά την διάρκεια της Κατοχής και του εμφυλίου

Οι εμπειρίες του πολέμου επέδρασαν άμεσα στην λογοτεχνία της εποχής, και κυρίως στην ποίηση: σε πολλά ποιήματα που γράφτηκαν κατά την διάρκεια της [δεκετίας 1940](#) γίνονται αναφορές στο ιστορικό παρόν, είτε ευθέως, όπως στο *Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας* του [Ελύτη](#), είτε μεταφορικά, με αξιοποίηση της παράδοσης και του ιστορικού παρελθόντος (*Ρωμιοσύνη* του [Ρίτσου](#)) ή άλλων υπαινιγμών (*Μπολιβάρ* του [Εγγονόπουλου](#)).

Στην πεζογραφία, αντιθέτως, η στροφή στο παρελθόν των συγγραφέων της γενιάς του '30 ερμηνεύτηκε αρνητικά ως απόπειρα φυγής. Δεν έλειψαν βέβαια και πεζά έργα εμπνευσμένα από τις εμπειρίες του πολέμου, όπως το *Πλατύ ποτάμι* του [Γιάννη Μπεράτη](#) ή το *Μνήμα της γριάς* του [Άγγελου Βλάχου](#), η αξιοποίηση όμως των εμπειριών του πολέμου στην πεζογραφία έγινε εντονότερη στην επόμενη δεκαετία. Παράλληλα, μέσα στην [δεκαετία του 1940](#) δημοσιεύθηκε το μυθιστόρημα του [Καζαντζάκη](#) *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* αλλά και δύο έργα που θεωρούνται ότι άνοιξαν τον δρόμο σε τάσεις που επικράτησαν τις επόμενες δεκαετίες, τα *Ψάθινα καπέλα* της [Μαργαρίτας Λυμπεράκη](#) (1946) και το *Contre-temps* της [Μιμίκας Κρανάκη](#) (1947).

[[Επεξεργασία](#)] Η μεταπολεμική λογοτεχνία

[[Επεξεργασία](#)] Μεταπολεμική ποίηση

Για τον χαρακτηρισμό της ποίησης της **πρώτης μεταπολεμικής γενιάς** (αυτής δηλαδή που εμφανίστηκε κατά την δεκαετία του 1950 αλλά και νωρίτερα) έχουν προταθεί διάφορες κατηγοριοποιήσεις. Αναμφισβήτητα η πιο ευδιάκριτη ομάδα ποιητών είναι αυτή που γράφει ποίηση που χαρακτηρίζεται ως «κοινωνική» ή «πολιτική», στην οποία ανήκουν ποιητές με αριστερές πεποιθήσεις, οι οποίοι υπέστησαν διώξεις για τις ιδέες τους, όπως οι [Μανόλης Αναγνωστάκης](#), [Τάσος Λειβαδίτης](#), [Τίτος Πατρίκιος](#). Άλλοι ποιητές που ξεχώρισαν, χωρίς να είναι εύκολο να ενταχθούν σε κάποια συγκεκριμένη τάση, είναι οι [Μίλτος Σαχτούρης](#), [Τάκης Σινόπουλος](#), [Νίκος Καρούζος](#). Η ποίηση των δύο πρώτων, που παρουσιάζει το κοινό

στοιχείο των εφιαλτικών εικόνων, της δυσφορίας και της οδύνης, έχει κατά καιρούς συνδεθεί με εφαρμογή κάποιων αρχών του [υπερρεαλισμού](#), η οποία αποδίδεται και στα έργα άλλων ποιητών, όπως ο [Γιάννης Δάλλας](#), ο [Δημήτρης Παπαδίτσας](#) ή η [Ελένη Βακαλό](#), ενώ ο Καρούζος συχνά χαρακτηρίζεται ως «θρησκευτικός» ή «φιλοσοφικός» ποιητής εξαιτίας της στενής σχέσης του έργου του με την ορθόδοξη θρησκευτική παράδοση.

Στη *σύγχρονη ελληνική ποίηση* επίσης συγκαταλέγονται οι [Λένα Παππά](#), [Κική Δημουλά](#), [Τάκης Βαρβιτσιώτης](#), [Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ](#), [Γιώργος Κάρτερ](#), [Γιάννης Βαρβέρης](#), [Πάνος Καπώνης](#), [Γιάννης Κοντός](#), [Αντώνης Φωστιέρης](#), [Ντίνος Σιώτης](#), [Νάσος Βαγενάς](#), [Γιώργος Βέης](#), [Χάρης Βλαβιανός](#), [Δημήτρης Π. Κρανιώτης](#), [Κωνσταντίνος Μπούρας](#), [Δημήτρης Παλάζης](#), [Αθηνά Παπαδάκη](#), [Δημήτρης Ποταμίτης](#), [Λευτέρης Πούλιος](#), [Γιώργος Μαρκόπουλος](#), [Τζένη Μαστοράκη](#), [Στέφανος Μπεκατώρος](#), [Βασίλης Στεριάδης](#), [Νατάσα Χατζηδάκι](#), [Πάνος Κυπαρίσσης](#), [Τηλέμαχος Χυτήρης](#). Οι περισσότεροι από αυτούς ανήκουν στην λεγόμενη **Γενιά του '70** ή την «ποίηση της αμφισβήτησης» κατά τον ορισμό του Βάσου Βαρίκα.

[Επεξεργασία] Μεταπολεμική πεζογραφία

Οι πρώτοι μεταπολεμικοί πεζογράφοι αξιοποίησαν τις εμπειρίες του πολέμου του '40, της Κατοχής και του εμφυλίου πολέμου, σε έργα όπως η *Πολιορκία* του [Αλέξανδρου Κοτζιά](#), η *Πυραμίδα 67* του [Ρένου Αποστολίδη](#) και οι *Ακυβέρνητες πολιτείες*, του [Στρατή Τσίρκα](#), έργο που ξεχωρίζει για την χρήση πολλών μοντέρνων αφηγηματικών τεχνικών. Ο άλλος σημαντικός θεματικός κύκλος από τον οποίον αντλούν οι πεζογράφοι είναι η καθημερινότητα και η ζωή στις πόλεις, με πιο γνωστούς εκπροσώπους τους [Κώστα Ταχτσή](#), [Γιώργο Ιωάννου](#), [Μένη Κουμανταρέα](#), ενώ κάποιοι συγγραφείς αντιμετωπίζουν με κριτική ματιά και σκεπτικισμό την σύγχρονη οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα, όπως ο [Σπύρος Πλασκοβίτης](#) στο *Φράγμα*, ο [Βασίλης Βασιλικός](#) στην *Τριλογία* ή ο [Αντώνης Σαμαράκης](#) στο *Λάθος*. Πιο πρωτοποριακές τάσεις, με αξιοποίηση μοντερνιστικών τεχνικών και αμφισβήτηση των [ρεαλιστικών συμβάσεων](#) εμφανίζονται σε έργα του [Νίκου Καχίτση](#) και του [Γιώργου Χειμωνά](#).

Στη *σύγχρονη ελληνική πεζογραφία* επίσης ξεχωρίζουν οι [Μάρω Δούκα](#), [Διδώ Σωτηρίου](#), [Νίκος Θέμελης](#), [Ιωάννα Καρυστιάνη](#), [Ευγενία Φακίνου](#), [Ρέα Γαλανάκη](#), [Θανάσης Βαλτινός](#), [Σώτη Τριανταφύλλου](#), [Γιάννης Ξανθούλης](#), [Μάνος Κοντολέων](#), [Παύλος Μάτεσις](#).

[Επεξεργασία] Σημειώσεις

1. ↑ Ενδεικτικά: Ε. Κριαράς, «Οι όροι "μεσαιωνικός" και "νεοελληνικός" στη γραμματολογία μας», *Μεσαιωνικά μελετήματα. Γραμματεία και γλώσσα*, Θεσσαλονίκη 1988 και ανακοινώσεις των [Γ. Π. Σαββίδη](#), Στ. Αλεξίου, Ε. Γ. Καψωμένου, Μ. Vitti και Η. Eideneier στο «*Αρχές της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*». *Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συνεδρίου «Neograeca Medii Aevi»*, Βενετία 1993
2. ↑ Ν. Πολίτης, «Περί του εθνικού έπους των νεωτέρων Ελλήνων». Το απόσπασμα προέρχεται από το βιβλίο της Β. Αποστολίδου, *Ο Κωστής Παλαμάς ιστορικός της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Θεμέλιο, 1992, σ. 126

3. ↑ Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1978, σ.1-2
4. ↑ Εμμ. Κριαράς, «Οι όροι «μεσαιωνικός» και «νεοελληνικός» στη γραμματολογία μας», *Μεσαιωνικά μελετήματα* τ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 405-407
5. ↑ Γ.Π. Σαββίδης, «Πότε άραγες αρχίζει η νεότερη ελληνική λογοτεχνία;», *Αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συνεδρίου «Neograeca Medii Aevi» τ. Α΄, Βενετία 1993, σελ. 37-41
6. ↑ Στυλιανός Αλεξίου, «Η ορολογία των περιόδων της λογοτεχνίας μας», *Αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συνεδρίου «Neograeca Medii Aevi» τ. Α΄, Βενετία 1993, σελ. 54-60.
7. ↑ Για περισσότερες πληροφορίες για την δημόδη λογοτεχνία της περιόδου βλ. Η.-G. Beck, *Ιστορία της Βυζαντινής Δημόδου Λογοτεχνίας*, μετάφρ. Νίκη Eideneier, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1988 και R. Beaton, *Η ερωτική μυθιστορία του ελληνικού μεσαίωνα*, μετάφρ. Νίκη Τσιρώνη, δεύτερη, αναθεωρημένη έκδοση, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996
8. ↑ Γ. Βελουδής, «Ο Επτανησιακός, ο Αθηναϊκός και ο Ευρωπαϊκός Ρομαντισμός», *Μονά-Ζυγά. Δέκα νεοελληνικά μελετήματα*, Γνώση, Αθήνα 1992
9. ↑ Κ. Θ. Δημαράς, «Η ποίηση στον ΙΘ΄ αιώνα», *Ελληνικός Ρομαντισμός*, Ερμής, Αθήνα 1994, σελ. 169

[Επεξεργασία] Πηγές

- Κ.Θ.Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Ίκαρος, Αθήνα 1975 (6η έκδοση)
- Λ.Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1978
- Μ. Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, Αθήνα 2003 (αναθεωρημένη έκδοση)
- Γ. Βελουδής, «Ο Επτανησιακός, ο Αθηναϊκός και ο Ευρωπαϊκός Ρομαντισμός», *Μονά-Ζυγά. Δέκα νεοελληνικά μελετήματα*, Γνώση, Αθήνα 1992
- R. Beaton, *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία*, Νεφέλη, Αθήνα 1996
- Μ. Μερακλής, *Η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία (1945-1970).Ι. Ποίηση*, εκδ. Κωνσταντινίδης
- Α. Αργυρίου, *Η μεταπολεμική πεζογραφία: Από τον πόλεμο του '40 ως τη δικτατορία του '67 (εισαγωγή)*, Σοκόλης, Αθήνα 1988-90
- Συλλογικό, *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*: Πατάκης, Αθήνα 2007